

Identitatea scriitorului în contextul diasporei

Flavia COSMA *

Key-words: *immigrant, poetry, festivals*

În calitate de refugiat politic în Canada (mai 1976, după ce am petrecut aproape doi ani prin diverse lagăre pentru refugiați și locuri de tranziție), și după multe peripeții și zbateri în căutarea unor răspunsuri satisfăcătoare, am ajuns, în sfârșit, la o concluzie, care nu-i nici pe departe definitivă:

Pentru un scriitor, poet, artist sau compozitor, lumea sa interioară cu fantasmale și îngerii săi, ocupă un loc din ce în ce mai important în conștiința și viața sa înlocuind realitatea înconjurătoare cu un univers propriu. În cele din urmă sufletul alege: subconștientul profund se alătură conștiinței universale pentru a fi capabil să-și exprime, fără rezerve sau frică de consecințe, gândirea și simțămintele sale cele mai intime.

Aș spune că pentru un poet, țara sa devine poezia.

În ceea ce mă privește, eu mă simt 100% canadiancă și 100% româncă. La acestea se mai adaugă țările în care poezia mea este apreciată și întâmpinată cu entuziasm. Aș aminti America Latină unde mă găsesc din ce în ce mai des (în septembrie 2010 am fost decorată cu Medalia de Aur și am devenit Membră Onorifică a Casei Poetilor Peruani) – opera mea se traduce bine în spaniolă și am publicat până în prezent două volume de poezie în această limbă (Buenos Aires, Argentina, 2008 și Lima, Peru, 2011).

Relația mea cu țara mamă este una de nostalgie și recunoștință pentru aș zice rarele momente când mă aflu aici, de obicei pentru motive literare.

Canada este o țară de o mare diversitate, un experiment unic în lume, locul unde se întâlnesc culturi și civilizații din cele patru colțuri ale planetei, o țară unde imigranții sunt bineveniți și contribuția lor este necesară.

Poezia imigrației în Canada

Nu există nimic mai presus decât adevărul
(Plotinus, 700 BC)

Cei mai mulți imigranți au ajuns în Canada în căutarea unei vieți mai bune pentru ei înșiși și pentru familiile lor. Dar aceste căutări n-au fost nicicând ușoare sau simple, și nu vor fi rezolvate niciodată numai la nivel material. Există altceva, o forță în stare să determine oamenii să-și abandoneze locurile natale, acel ceva ce este

* scriitoare, directorul Reședinței Internaționale pentru Scriitori și Artiști, Val-David, Quebec, Canada.

mai presus de nevoia de supraviețuire. În opinia mea, oamenii se dezradăcinesc și o pornesc spre alte regiuni ale globului în căutarea adevărului. Motivul ce determina atâția oameni să-și părăsească țara de baștină este setea de cunoaștere, o cunoaștere mai profundă a vieții reale și imaginare ce ne înconjoară, și speranța că gestul acesta ne va permite în același timp o înțelegere mai profundă a ceea ce suntem noi înșine.

În această privință imigrantul are foarte multe în comun cu poetul, deoarece poetul, prin poezia sa, își pune încontinuu întrebări fundamentale asupra sensului vieții și al lumii în care trăim.

Puterea și efectul profund al poeziei constă în căutarea pasionată a adevărului, în dialogul constant cu sine și cu lumea exterioară.

Într-o *lume nouă*, primele senzații și sentimente care-l întâmpină sau mai bine zis îl copleșesc pe imigrant, împresurându-l din toate părțile, sunt frica și singurătatea. Ceea ce se întâmplă și cu poezii de altfel.

Singurătatea și neliniștea sunt întotdeauna prezente în viața de zi cu zi a unui imigrant, și acest adevăr este valabil pentru orișicine, începând cu primele popoare care au pus piciorul pe pământul nord american și până la emigrațiile recente din zilele noastre

Și oare există o mai mare motivație pentru a crea o poezie puternică, adâncă, transparentă și plină de frumusețe, o poezie pură și fără false modestii, decât suferința?

Într-o țară de felul Canadei, poezia imigrației se distinge, prin calitățile ei extraordinare de forță și luciditate. Este responsabilitatea scriitorilor imigranți să combine experiența vieții trecute cu prezentul, nostalgia pentru locurile și ființele pierdute cu speranța de viitor. Deci ei sunt aceia care au datoria să construiască poduri între moștenirile culturale, cultura lor și cultura celorlalți canadieni, de obicei foarte diverse unele față de altele.

Însă există un impediment major în integrarea scriitorilor imigranți în cultura canadiană, și anume bariera lingvistică. Cum să trecem peste ea?

Guvernul încearcă să corecteze astfel de probleme, oferind uneori subvenții pentru traducerea acestor scrieri în una din cele două limbi oficiale ale țării, engleza și franceza.

Cu toate acestea, povara articulării unei realități *străine* cu necesitățile personale de expresie revine în întregime scriitorilor imigranți. Și acest rol nu este niciodată ușor. În pofida ajutorului guvernamental, rămâne o inadaptabilitate profundă de acoperit și rezolvat, și acest fapt explică de ce Festivalurile Internaționale Multilinguale ca acela pe care îl organizez eu la Val David, în provincia Quebec, se bucură de o mare popularitate printre scriitorii imigranți. Aceste întruniri reprezintă o poartă ce se deschide înspre o lume interioară, ca într-o poveste cu zâne, și care permite poetului să retrăiască timpul când se împărțea din arta vorbelor în limba sa maternă.

Ele constituie o oportunitate de a da timpul înapoi, de a face totul din nou posibil și realizabil, eliminând obstacolele și dând frâu liber imaginației și poeziei, așa cum s-a născut ea în sufletul creatorului ei, în limba sa maternă.

În situații ca acestea poezia reușește să se ridice deasupra barierelor de orișice fel și dintr-o clipă în alta, fiecare persoană înțelege limbajul tuturor ca într-un modern și miraculos Turn Babel.

În regatul *nou* al poeziei fără frontiere, arta poetică este cea care răscolește, inspiră, atinge și sensibilizează sufletele, obsedându ne și galvanizându ne pe fiecare cu magia ei incomparabilă.

Condiția scriitorului în exil

Scriitorii în exil trebuie să facă față deseori unor întrebări ca acestea:

- a. De ce au ales calea exilului?
- b. Dacă plecarea din țara de origine i-a făcut să piardă contactul cu realitățile acesteia, silindu-i să se mulțumească cu a scrie numai despre situația lor actuală, aceea de exilați sau apatrizi?

Aceste întrebări și îndoieli cu privire la autenticitatea scrierilor unui exilat care se încăpățânează să fie preocupat de țara sa de baștină, i-au urmărit pe scriitorii în exil din toate timpurile.

Aș zice că toate aceste dubii provin dintr-o stare de ignoranță. Este adevărat că pe un scriitor mediocru nu îl va face exilul mai bun, dar nici pe un scriitor de valoare exilul nu îl va micșora. Istoria este plină de exemple de mari scriitori care au părăsit țările lor de origine, sau au fost obligați să o facă, simțindu-se în ambele cazuri îngrădiți și împiedicați de circumstanțe în a-și da frâu liber creativității, scriitori care luând calea pribegiei, au continuat să producă opere importante pentru istoria literaturii universale.

Memoria unui scriitor nu se oprește și nici nu se micșorează odată cu trecerea unei frontiere.

În opinia mea, țara unui scriitor este limba în care el creează, casa unui scriitor este lumea imaginară pe care și-o construiește prin opera sa, și condițiile în care acesta își desfășoară activitatea sunt determinate de libertatea de expresie pe care și-o dobândește cu prețul unor grele sacrificii de altă natură.

De altfel, *Exilul* nu începe în momentul plecării definitive din țară. Exilul începe odată cu conștientizarea unei situații sociale injuste, odată cu sentimentul de rejecție în fața unui stat abuziv și opriment, și în care situația de a fi un simplu supraviețuitor devine felul de viață al cetățenilor țării respective, și unde ai tot timpul senzația că te sufoci, că trebuie cu orice preț să scapi ca să-ți poți îndeplini destinul.

În mod paradoxal, cu cât te îndepărtezi de un obiect, de un oraș, de o țară pe care o iubești și care va fi mereu a ta, indiferent de contractele politico-sociale prevalente acolo într-o anumită epocă, o poți observa mai bine și poți scrie mai exact despre ea, o poți încorpora mai adânc în conștiința ta de scriitor. Marile opere s-au născut întotdeauna din zbateri și dureri profunde, din experiențe umane ieșite din comun, și mai ales din pasiunea și perseverența autorului în raport cu arta sa.

Scriitorul, ca și artistul, are absolută nevoie de libertatea sa interioară pentru a fi în stare să-și exprime fără rezerve sau frică de consecințe gândirea și simțămintele sale cele mai profunde.

Aș spune că pentru un poet, poezia devine țara sa. Pentru un romancier, lumea se creează pe măsură ce se împlinesc destinele personajelor sale. Pentru un pictor, sculptor sau muzician, compozitor, lumea se desfășoară în raport cu creația acestora,

căci orice formă de artă adevărată devine o patrie și în același timp un univers aparte cunoscut numai de către creatorul său.

Câteva reflecții asupra artei traducerii de poezie

Mulți autori deplâng faptul că traduceri literare sunt extrem de anevoioase, și că ele sunt de multe ori lipsite de acuratețe, iar în cazul poeziei, traducerea devine aproape imposibilă. Eu nu sunt de acord cu această interpretare. Un poem vorbește în mai multe limbi, creează o sinteză lingvistică și se adresează în egală măsură tuturor celor care îl citesc sau îl ascultă. Un poem conține în esența sa toate limbile anterioare, acum moarte, care fac parte din limba în care acest poem este scris.

Mărturisesc însă că sunt conștientă de nenumăratele obstacole ce se ivesc în încercarea de a traduce poezie dar în același timp sunt convinsă de necesitatea absolută a acestei activități. Ce s-ar alege de literatura universală, de lumea universală a gândirii umane, fără traducerea operelor clasice sau contemporane, fără contribuția asiduă a traducătorilor, acești iluștri necunoscuți care, fermecați de bogăția spirituală a omenirii, și-au luat răspunderea de a o face cunoscută unui număr cât mai mare de oameni posibil? Înainte de toate n-ar exista Studii de Literatură comparată, căci nu ar fi nimic de comparat. N-ar exista clasicii literaturii universale și fiecare națiune ar trebui să se mulțumească cu producția proprie. Dar poezia este făcută să fie recitată, să circule liberă.

Un traducător de poezie trebuie să fie un poet el însuși sau o persoană pe deplin cunoscătoare a artei poetice. În al doilea rând este necesar ca traducătorul să fie îndrăgostit de poezia pe care o traduce, să fie pasionat de textul la care lucrează, în spiritul dragostei și respectului față de cultura diversă pe care acest poem o reprezintă, să fie dispus să iasă din propria-i cochilie pentru o perioadă de timp și să lase locul liber fără rezerve pentru spiritul poetului care a dat viață acestor poeme, să-l înțeleagă în profunzimea sa, cu spaimile și bucuriile sale, cu gândirea-i unică, visele și aspirațiile sale. Numai atunci traducătorul este pregătit să se aștearnă la treabă, folosindu-și instinctul poetic și imaginația profundă care-i vor permite să îmbrace poezia în haine noi, diferite dar cât mai transparente, care să respecte balanța precară între traducere și textul original în așa fel încât cititorii să poată vedea clar sub pătura traducerii, miezul prețios al poeziei strălucind cu aceeași forță de sugestie și încântare ca și în forma originală.

Vor exista întodeauna poeme pe care mulți dintre noi le vom citi numai în traducere. Un bun traducător de poezie va ști să pătrundă multiplele straturi de semnificații ambigue care învelesc un poem, până la miezul său, în speranța că acest proces va genera în altă limbă aceleași raze de viață și înțelesuri pe care le posedă în original.

Immigrant Poetry in Canada

Many immigrants came to Canada in search of a better life for themselves and their families. But this search was never simple or easy, and never will be resolved just at the material level. There is something else that pushes people to abandon their places of birth, something that's beyond the need for survival. In my opinion, what people are searching for

by moving to other regions of the world, is the truth. The reason which makes someone leave his homeland is his thirst for higher knowledge about the real and imaginary life that surrounds us all, and the hope that this would allow us at the same time a better idea about who we really are.

In this respect the immigrant has much in common with the poet, because the poet and his poetry always ask the great questions about life and the world in which we live. The power and the lasting effect of poetry is that it searches passionately for the truth, in a constant dialog with itself and the external world.

In a *new* country, the first sentiments that welcome, or better said, overcome the immigrant as well as the poet, are the fear and the loneliness. Loneliness and anguish are always present in the everyday life of an immigrant, and this is true for everyone, from the very first people who arrived in North America to the most recent immigrants of today.

And what is the greatest incentive for the creation of a strong, meaningful, transparent and beautiful poetry, a poetry pure and without false modesty – than the suffering?

In this fashion, the immigrant poetry stands out in a country as Canada, through its extraordinary qualities of powerfulness and lucidity. It falls on immigrant writers to mix the experiences lived in the past with the present ones, the nostalgia for the lost places and people with the hope for the future. Thus, they are the ones who have to build the bridges between cultures, their culture and the culture of others, commonly much diverse.

But there is a major impediment in the integration of the immigrant writers in the Canadian culture, and that is the language barrier. How to surpass it?

The government is trying to alleviate these problems, offering now and then subventions for the translating of these writings into one of the two official languages of the country: French and English.

But nevertheless it is incumbent on the immigrant writers to articulate the *foreign* realities with their personal necessities of expression. And this role is never easy. In spite of the government help, there remains a profound non-adaptation and this fact can explain why International Multilingual Festivals like the ones I started organizing a few years back in Val-David, Quebec, enjoy a great level of popularity with the immigrant writers. These festivals create something like a gate that opens backward – like in a fairy tale – to allow the poet to relive the time of his apprenticeship in the art of speaking, in his own maternal language.

It is an opportunity to go back in time, to make everything possible again, eliminating obstacles and giving free reign to poetry, as it was born in the first place in the soul of its creator. In this way, poetry succeeds in elevating itself above the barriers of any kind, and from one moment to another, each person understands the other like in a modern, enchanting Babel Tower.

In this *new* realm of poetry without borders, the art of poetry stirs up, inspires and touches people, obsessing and galvanizing anyone with its incomparable magic.